

ISSN
0351-4706

FILOZOFSKA ISTRAŽIVANJA

65

God.17 Sv. 2
Zagreb 1997

Prilozi objavljeni u FILOZOFSKIM ISTRAŽIVANJIMA referiraju se u sekundarnim publikacijama REPERTOIRE BIBLIOGRAPHIQUE DE LA PHILOSOPHIE (Louvain-la-Neuve) i THE PHILOSOPHER'S INDEX (Browning Green, Ohio, U.S.A.)

Izdaje:
Hrvatsko filozofsko društvo

Uređuju:
Pavo Barišić, glavni i odgovorni urednik,
Sulejman Bosto, Mirko Jakić,
Mislav Ježić, Dunja Jutronić-Tihomirović,
Anto Knežević, Ivan Koprek,
Srećko Kovač, Mislav Kukoč,
Stipe Kutleša, Ivica Martinović,
Željko Pavić, Milan Polić, Igor Primorac,
Zdravko Radman, Sanja Roić,
Andrej Ule, Miroslav Volf

Izvršni urednik: Marijan Krivak

Administracija: Mira Matijević

Financije: Vlado Marković

Redaktura: Marijan Krivak

Korektura: Svetozar Bogdanović

Kompjutorski slog i prijelom:
OCEAN GRAF, Zagreb

Design: Zoran Pavlović

Grafički urednik: Stjepan Ocvirk

Naklada: 1800 primjeraka

Tisak: GRAFO MARK, Zagreb

Adresa uredništva i administracije:

»Filozofska istraživanja«
Filozofski fakultet, I. Lučića 3
10000 Zagreb, pošt. pret. 171
Tel.: 385-(0)1-6-111-808
Fax: 385-(0)1-6-170-682

Uredništvo prima:

Svakodnevno od 10 do 13 sati (Krčka 1).

Časopis izlazi četiri puta godišnje.

Cijena pojedinog primjerka 40 kn.

Godišnja pretplata:

- za pojedince 120 kn.

- za ustanove 160 kn.

Žiro račun: 30101-678-614 (Hrvatsko
filozofsko društvo - za »Fil. istraž.«)

Godišnja pretplata za inozemstvo:
pojedinci \$ 15, ustanove \$ 22,
dodatak za avionsku dostavu \$ 12
(ili protuvrijednost u drugoj valuti).

U financiranju časopisa sudjeluju
Ministarstvo znanosti RH,
Republički fond za kulturu RH i
Gradski fond za kulturu grada Zagreba.

strane, racionaliste idealu deduktivnog znanstvenog sustava, a s druge strane, empiriste isticanju potrebe aposteriornog induktivnog istraživanja s osloncem na iskustvo i izravno svjedočanstvo osjeta.

Ali paradoksalno je kamo konačno vodi to empirističko povjerenje u podatke osjetila! Obratu od ontološkog i epistemološkog realizma na početku, do stava subjektivnog idealizma, ontološkog antirealizma, odnosno potpunog ukidanja vanjskog predmeta na kraju. Empirizam se utoliko više približava fenomenološkim deskripcijama sadržaja svijesti negoli objektivnim istraživanjima pozitivne znanosti.

»Dosljedna provedba vlastitog načela oslanjanja na opažajne podatke u cilju postizanja što veće objektivnosti u slučaju ispitivanja spoznajnih procesa rezultirala je kod empirista obraćanjem vlastitoj subjektivnosti. Ovaj obrat introspekciji začudan je ishod ambicije da se u filozofiji ostvari napredak analogan napretku koji su empirijske znanosti ostvarile kad su se od mozganja o biti prirodnih pojava okrenule izravnom opažanju prirode, kad su izvršile pokret prema van, prema materijalnoj realnosti kao izvoru podataka i arbitru istinitosti hipoteza. Nastojeći ostvariti isti skok u spoznajnoj teoriji, empiristi se odlučuju na izravno opažanje spoznajnih procesa, što ih, umjesto na vanjsku realnost, upućuje na promatranje vlastitih mentalnih stanja.«

Uz *problematiku spoznaje*, koja je bila u središtu interesa empirista, Vanda Božičević je u uvodnoj i u svim pojedinačnim studijama primjerenu važnost dala drugom tematskom krugu koji zaokuplja empiriste, a to su pitanja utemeljenja i uređenja političke zajednice: *problemi filozofije prirode* – pojmovi prirodnog prava, prirodnih zakona, prirodnog stanja, društvenog ugovora, privatnog vlasništva. Svoje sustavne studije o glavnim mislicima empirizma (Hobbesu, Locke, Berkeleyu, Humeu i Reideu) ona razvija, s jedne strane, na analizi izvornih djela, a s druge, s osloncem na najsuvremenije interpretacije u sekundarnoj literaturi. Pojedine probleme prati u njihovoj živosti sve do aspekata koje poprimaju u suvremenim diskusijama i u utjecaju koji imaju sve do naših dana (primjerice u suvremenoj analitičkoj filozofiji jezika) i s posebnim, pak, obzirom na recepciju dotičnog filozofa i problema u nas. Nešto opširnije predstavljeni su Locke i Hume: Locke kao najutjecajni filozof engleskog govornog područja, čije je djelo tematski i misaono daleko složenije od njegove osnovne empirističke zamisli, a Hume kao onaj koji je dosljedno izveo i prihvatio konsekvence

empirističke pozicije, te ih bio spreman braniti i onda kada se protiv zdravom razumu i religijskim zasadama.

Uz neosporno glavne mislioce empirizma (Hobbesa, Locke, Berkeleya i Humea), autorica je uključila i kod nas gotovo potpuno nepoznatog, Thomasa Reidea, ocjenjujući da je njegovo djelo »u potpunosti određeno misaonim horizontom empirizma, te, štoviše, predstavlja njegov logični završetak«. Empirizam je s Reideom, naime, opisao puni krug: nakon Berkeleyeva imaterijalizma i Humeova skepticizma, obnovio je početni Hobbesov ontološki realizam, te ujedno otvorio vrata Kantovu apriorizmu.

Boris Kalin

Antonino Poppi

Studije o etici prve franjevačke škole

Centro Studi Antoniani,
Padova 1996., 192 str.

Kad je govor o povijesti franjevačkog mišljenja kao europskog fenomena, teološkog i filozofskog, njegove geneze i tematike, posebice djela, ličnosti i problema padovanske franjevačke škole, valja upozoriti na nedostatak, kako većih sintetičkih prikaza tako i specifičnih monografskih djela, posebice za njezino postklasično razdoblje.

Kad je pak govor o počecima franjevačke filozofije i monografskim obradama nekih njezinih predstavnika (sv. Bonaventura, J. D. Scotus), od studija i djela E. Gilsona, F. van Steenberghena, do onih novijih, A. B. Woltera, A. Pompeija i dr., te rasprava u specijaliziranim revijama i časopisima (*Antoniana*, *Archivum franciscanum historicum*, *Miscellanea francescana*, *Bibliographia franciscana*, *Collectanea franciscana* i dr.), najnovije djelo A. Poppija *Studi sull'etica della prima scuola francescana*, profesora moralne filozofije Padovanskog sveučilišta, predstavlja značajan prilog srednjovjekovnoj etičkoj historiografiji, proučavanju i razumijevanju tradicije i aktualnosti moralno-antropološke problematike kako se ona pokazuje u opusu klasika srednjovjekovnog mišljenja.

Antonino Poppi autor je brojnih knjiga, rasprava, studija i prikaza povijesti srednjovjekovne i renesansne misli, od razdoblja neosko-

lastike, padovanskog aristotelizma, averoizma u franjevačkoj filozofiji, prikaza znanosti i filozofije tomističkih i skotističkih škola, pa do problematike suvremenog teološkog i filozofskog, posebice etičkog mišljenja. U svojim djelima on analitički minuciozno obrazlaže široko impostiranu problematiku koja obuhvaća metodološka i pojmovno-sadržajna pitanja: o objektivnom utemeljenju etike, kršćanskoj svijesti i ethosu, o etičkom opravdanju moralnih normi, etici negativnog mišljenja, krizi morala i etičkog nihilizma u razdoblju nove racionalnosti i instrumentalnog uma, te o novoj perspektivi duhovnih vrijednosti, novom susretu etike i ekonomije, i brojna druga.

Da spomenemo samo neka djela ovog autora: *Il problema della filosofia morale nella Scuola padovana del Rinascimento: platonismo e aristotelismo nella definizione del metodo dell'etica*, u: *Platon et Aristote a la Renaissance. XVIeme Colloque international de Tours* (1973); Paris 1976., 105-146; *L'averroismo nella filosofia francescana*, u: *L'Averroismo in Italia* (Roma, 18-20. IV. 1977), *Atti dei Convegni Lincei*, 40, Roma, Acc. Naz. dei Lincei, 1979: »Giovanni Duns Scoto«, str. 183-191, »Scotisti padovani«, str. 206-220; *La filosofia nello studio francescano del Santo a Padova*, Padova, Centro Studi Antoniani, 1989; *Introduzione all'aristotelismo padovano*, ed. Antenore, Padova 1991; *Il »De caelesti substantia« di Matteo Ferchio fra tradizione e innovazione*, u: *Galileo e la cultura padovana* (Convegno, Acc. Patavina di Scienze Lettere ed Arti, Padova, 13-15 II. 1992), Cedam 1992, str. 13-57; *Etiche del Novecento*, ed. Scient. Ital., 1993.

Temeljeći svoja razmišljanja u obzoru sagledavanja bitna suodnosna znanosti, filozofije i teologije, A. Poppi će bogatu panoramu likova i problema ranog franjevačkog mišljenja i srednjovjekovnog humanizma usredotočiti na *rekonstrukciju* velike linije povijesti franjevačkog mišljenja i njegove praktičke filozofije, potom na *razlaganje, impostaciju i rješavanja* nekih njezinih središnjih aspekata i kategorija (primjerice pojmova božanske naravi i biti, ljudske prirode, slobodne volje, želje, sreće, blaženstva, ljubavi, zadovoljstva, siromaštva, djelovanja, razbora, istine, pravednosti, ljudskih prava), te na *prepoznavanje* njihova značenja za suvremenu filozofsku i teološku refleksiju, najposlije na *poruke* tradicije koju autor očitava prvenstveno kao neke od vitalnih problema filozofije danas, posebice *rehabilitacije* i *renesansne praktičke filozofije* (u Njemačkoj), *etičko-religioznih vrijednosti*, te *nove filozofije sreće*.

U svom metodološkom izboru (knjiga donosi autorova izvješća, predavanja kao i tekstove objavljujane u rasponu od gotovo dva desetljeća, točnije od 1978. godine, usp. autorovu bibliografsku bilješku na kraju knjige, 187-189) i uvidu u veliki mozaik pregleda filozofskih i teoloških pitanja i problema, autor nam pruža dragocjene analize i vrednuje postavke i doktrine predstavnika franjevačke škole, ukazujući na njihov doprinos povijesti etičke misli. Djelo je stoga iznimno vrijedno i zanimljivo, kako povjesničarima teologije tako i filozofije. U svojim studijama rukovodi se autor razlozima kulturno-povijesne i povijesno-filozofske naravi: kontinuitetom europske humanističke tradicije mišljenja, te mogućnošću utemeljenja *racionalističke etike* moralnih teologa (tendencije isključene iz suvremene analitičke engleske filozofije i metaetike). Osnovna je namjera ukazati na trajnost njihovih poruka sve do modernog epistemološkog diskursa.

Knjiga pruža uvid u autorovo kritičko tumačenje podrijetla franjevačkog mišljenja u 13. st. (kroz lik i djelo sv. Antuna Padovanskog), glavnih tokova teološko-spekulativnih pitanja dvije franjevačke škole, engleske (matematičko-znanstveno orijentirane) i njezinih predstavnika, primjerice R. Grosseteste, Occhama, Bacona, i pariške, »intelektualnog epicentra kršćanske Europe« u 13. i 14. st. (str. 167), u kojoj dominiraju dvije linije, augustinjanska i albertovsko-tomistička, te analizira bogatu problematiku franjevačke duhovnosti čiju sintezu znanja o Bogu, svijetu, čovjeku i ljudskoj povijesti predstavljaju brojni repertoriji, florilegiji i enciklopedijska djela. Autora nadalje posebice zanimaju razlozi difuzije doktrina.

Autor tako analizira doktrinarnu osebujnost pogleda franjevačkih mislitelja, i to ne samo u povijesti franjevačkog mišljenja nego i cjelokupne srednjovjekovne skolastike i njezine spekulacije kao i dalje evolucije filozofskog mišljenja kroz tumačenje misli najznačajnijih predstavnika. Istražuje također sveukupni kulturno-povijesni kontekst u distanci od sedam stoljeća tragajući za razlozima, motivima, smislom i značenjem takvog istraživanja: »Besmisleno bi bilo danas proglasiti se bonaventuristom ili skotistom, ili sljedbenikom nekih drugih učitelja, prihvatiti njihove doktrine u današnjoj situaciji i kontekstu, daleko od srednjovjekovnog mentaliteta i problema« (str. 185). Značenje proučavanja njihovih djela i doktrina, »riznice njihove filozofije« prvenstveno je metodološke naravi i autor je vidi kao *pomoć u mišljenju*.

Kroz devet sintetički-problemsko zaokruženi studija, knjiga pruža prikaz različitih segmenata, vidova i razina problema, usporedbi i konfrontacija ideja. Autor prati genezu nekih temeljnih pitanja franjevačke etike, odgovarajući ujedno na pitanje koje sebi kroz njih postavlja, naime njezina živog nasljeđa, štoviše, nekih anticipatorskih misli (primjerice, pogl. I, studija o sv. Antunu kao branitelju ljudskih prava, pogl. II, studija o sv. Bonaventuri i reference spram modernih »filozofija želja« i dr.). Problematika mišljenja najznačajnijih predstavnika franjevačkog mišljenja obrađuje se u poglavljima: sv. *Antun Padovanski* – problematika ljudskih prava (I, str. 7–23); sv. *Bonaventura* – problematika racionalnosti i sreće (II, str. 23–41); *Fr. Bacon* – humanistička metodologija »Moralis philosophia« (III, str. 41–59); *D. Scotus* – utemeljenje etike u njegovu mišljenju (IV, 59–81), pojam »praxis« i »phronesis« u njegovu »Ordinatio« (V, str. 81–93), te osvrt na tradiciju i aktualnost njegova mišljenja (VI, str. 93–107); *P. Auriol* – njegova averoistička antropologija (VII, str. 107–123); *W. Ockham* – problem »untrisece malum« (VIII, str. 123–145); *I. Capistranus* – »veritas et iustitia«, u »Speculum conscientiae« (IX, str. 145–165). Te su cjeline, kao svojevrsan zaključni dio, objedinjene problemski u *Dodatku* u kojem autor obrazlaže i sažima svoj motiv bavljenja spomenutom problematikom, vlastito nastojanje kritičkog tumačenja franjevačke filozofije i njezina aktualiziranja (str. 165–187). Prvi franjevački teolog, sv. *Antun Padovanski* u autorovu hermeneutičkom čitanju svojom vizijom čovjeka i moralnih principa izvedenih iz teologijskih pretpostavki, branitelj je ljudskih prava, koncepcije čovjekove osobnosti kao misterija ljubavi i otvorena projekta, moralnog zadatka, a ne instrumentalizirane ljudske biti, konačno koncepcije ljudskog dostojanstva i prava kao najvišeg kriterija moralnog djelovanja.

U filozofski i teološki bogatoj refleksiji (također i semantički višeslojnoj) sv. *Bonaventure* ističe autor tri momenta, doktrinu o slobodi, ističući pritom ulogu ljudskog razuma, doktrinu o savjesti i doktrinu o »synderesis«, dotičući i njegovu koncepciju sreće, u liniji tradicije kršćanskog mišljenja eudajmonizma, te odnos *scientia* i *iustitia*. Obazirući se na kontradiktornosti nekih tumača o Bonaventurinoj heteronomnoj filozofiji razuma i vjere (Gilson), autor zastupa i dokazuje svoju tezu o jedinstvu razuma i vjere, veze razuma i osjetilnosti, »*facultas rationis et voluntatis*«, obrazlažući odnos racionalnosti i blaženstva, odnos *ratio-gratia-fides*, tezu o razumu

koji kod Bonaventure ne gubi svoju logičku strukturu i unutarnju snagu istine. Bonaventurino etičko učenje postaje u autorovu tumačenju model pokušaja utemeljenja racionalnosti našeg moralnog suda.

Filozofsko-teološka i znanstvena sinteza i napredovanje filozofske i teološke spekulacije ono je što autor ističe kao novum učenja *D. Scotusa*. Kritičnošću mišljenja i originalnošću znanstvene metode (u engleskoj franjevačkoj tradiciji logike i pariške teološke tradicije pariške franjevačke teološke škole), te svojim etičkim postavkama, taj će franjevački teolog »otvoriti put Ockhamovu arbitrarizmu«. Scotus je, prema autorovoj prosudbi, prvi srednjovjekovni mislitelj koji je eksplicite postavio problem prakse (*quie sit praxis*), u novom teološkom kontekstu. Autor konfrontira njegove poglede, konvergentnosti i diferencijacije (pojam prirodnog svjetskog poretka i novog vrednovanja pojma prirodnog moralnog zakona) s aristotelijansko-tomističkom tradicijom od koje se bitno razlikuje. Braneci ovog mislitelja od optužbi za etički voluntarizam i subjektivizam, autor dalje obrazlaže i dokazuje Scotusovo utemeljenje *ethosa* u istini bića kao bitno polazište njegovih novih ideja i koncepcija, posebice njegove filozofije slobode, tematike milosti, moralnih vrлина, inače središnje problematike teologa njegova vremena. Scotusova shvaćanja naravi praktičke znanosti, obrana znanstvenosti etike i epistemološkog statusa morala, nadalje ontološko utemeljenje moralnosti ljudskog čina, koncepcija prakse kao umom vođena izbora, spoznajne moći koja usmjerava ljudski čin, samo su neke od ideja koje autor smatra značajnim kako za povijest franjevačkog mišljenja do kraja 17. stoljeća (»zlatnog stoljeća« skotizma) tako i za europsku kulturu uopće. Aktualnost Scotusova mišljenja među ostalim uvidio je i istaknuo 1634. i hrvatski filozof Matija Frkić, konventualac i dugogodišnji profesor skotističke filozofije na Padovanskom sveučilištu, u svom uvodu u tečaj skotističke teologije tvrdnjom kako »u franjevačkom redu poslije Duns Scotusa nema novih doktora, nego samo Scotusovih nastavljača, učenika« (*Scoti discipuli*, str. 94). Scotusova spekulacija stoga autoru ostaje sve do danas modelom kritike uma, prepoznatljivim ponovno u posljednja dva stoljeća kao jedne od konsekvencija teoloških i antropoloških doktrina, kritičke revizije pojmova prirodnog zakona i prava, a sam »D. Scotus, uz Aristotela, stoljećima ostaje duhovni vodič teološke i filozofske franjevačke škole« (str. 104).

Propitujući averoističku antropologiju kao bitnu sastavnicu filozofsko-teološkog mišlje-

nja *Petrusa Auriolusa*, pripadnika trećeg razdoblja pariškog averoizma (J. Jandun, A. da Parma, Th. Wilton), autor analizira pojmovni aparat Auriolove spekulacije, metafizike, psihologije i epistemologije, u svijetlu aristotelovsko-averoističkog tumačenja supstancijalnog jedinstva i pitanja besmrtnosti, odnosa duše i tijela, određenja intelekta, u obzoru promjena koje nastaju unutar skolastičkog mišljenja i novog naraštaja teologa 14. stoljeća.

Analizom moralnoteorijskih pogleda *W. Ockhama* autor pridonosi adekvatnom razumijevanju Ockhamove praktičke filozofije, otežanom mnogim tumačenjima u različitim ključevima, kao i rehabilitaciji njegova poimanja morala. Poppi preispituje nadalje Ockhamove argumente prirodnog zakona, problematiku slobode volje, utemeljenja moraliteta, formalnih uzroka moralnosti i dr., proučavajući njegov cjelokupni opus ranog i zrelog razdoblja. Nastojeći obrazložiti i vrednovati cjelokupnu Ockhamovu misao, pa tako i utemeljenje njegove etike, ostaje autor pri zaključku o nespoznatljivosti konačnog stava Ockhamova u pitanju etike (teološki voluntarizam, teološka etika odgovornosti), u čemu vidi razlog različitih tumačenja. S druge strane, autor zaključuje o perzistiranju nasljeđa franjevačkog mislitelja (»ono je i naše«, str. 143). I danas, crkva i teologija, sudi autor, proživljavaju istu napetost, moralnu dilemu autoriteta i slobode, istine, apsolutne i relativne autonomije moralnog djelovanja.

Svojim pokušajem znanstvene impostacije etike i utvrđivanjem njezinih osnova te humanističke metodologije, privukla je pozornost talijanskog medijeviste u njegovu tumačenju moralne filozofije u *Fr. Bacona*, *Moralis philosophia*, sadržanu u sedmom dijelu »Opus maius«, u obzoru njegove filozofske spekulacije. Autor obrazlaže na osnovi bogate bibliografske građe temelje, značajke i neke aspekte Baconove filozofske etike (aristotelizam) i probleme, kao što je narav i odnos spekulativne i praktičke znanosti, pojam praktičkog znanja i određenje prakse, odnos etike i teologije, etike, metafizike i antropologije, konvergentnosti etike i metafizike, ukazujući na originalnost Baconove spekulacije i duhovnu viziju humaniste. Autorove kritičke prosudbe corpora problema sadržanih u Baconovu opusu, teoloških, logičko-lingvističkih, vrednovanje Baconovih filološko-književnih i lingvističkih interesa, rezultiraju utvrđivanjem mjesta koje Baconova etička refleksija ima s obzirom na hu-

manističku etiku 15. stoljeća. Ukazujući na Baconovu otvorenost za eksperimentalni vid znanja, isto tako na slabosti njegove moralne doktrine (koje autor vidi kao znak filozofove živosti i interesa), ali i njegova posve nova epistemološka gledišta, A. Poppi Bacona vidi kao onoga koji je anticipirao stoljeće i kao preteču moderne etičke tradicije.

Otkrivajući mjesto, značenje i vrijednosti doktrine *Ioannesa da Capistrana*, slabo istraživanog i proučavanog autora koji unekoliko izlazi iz prve franjevačke škole, A. Poppi analizira neke fundamentalne teorijske principe sadržane u traktatu »Speculum conscientiae«. Upoznajući nas sa sadržajem, strukturom djela i njegovim izvorima (*Biblija*, kantski, civilistički spisi, djela crkvenih otaca), nadalje metodom i širokom tematikom, autor nam približava Kapistrana kao »epigona u prijelazu iz srednjeg vijeka u moderno doba« (str. 163), prema moralnoj teologiji kazuistike. Ukazujući na njegova stajališta suprotna većini teologa, Kapistranovo je djelo po autorovoj prosudbi značajna suma moralne teologije, »pravi biser duhovnosti« (str. 152), koje još valja komparativno proučiti, razvidjeti sve implikacije njegove koncepcije prirodnog i pozitivnog prava, tumačenja ljudskog zakona, pravednosti (istina), konačno razuma kao prve norme, mjere i tumača pozitivnog zakona, kao i drugih značajnijih momenata njegove doktrine.

Istražujući i otkrivajući nam niz djela, panoramu velike teorijske sinteze srednjovjekovne moralne teologije i njihove komponente, kroz tumačenje misli njezinih najznačajnijih predstavnika, obrazlažući fenomen gašenja franjevačke spekulacije i preživljavanje tog nasljeđa danas, autor nam u svom djelu otkriva vrijednosti franjevačke duhovno-povijesne tradicije. Ističe kako vrhunce tako i granice njezinih odgovora na pitanja o čovjeku i njegovu položaju u svijetu, o istini i spasu, slobodi, o vječnom misteriju čovjeka; od upita onog koji je »bio najviše sveti franjevac« i koji je prema sudu autora tvorac nove filozofije racionalnosti (Bonaventura), do problema i pitanja naše suvremenosti (uloga filozofskog razuma, odnos vjere i razuma). Time je pridonio autentičnijem čitanju problematike koja je od interesa ne samo za teologe nego i za filozofe i za znanstvenike, ukazujući na povijesno-spekulativne zadatke koji stoje pred budućim proučavateljima bogate filozofske i teološke franjevačke baštine, i danas aktualne u etičko-filozofskom diskursu. U tomu vidimo značenje knjige A. Poppija kojom je skrenuo pozornost na potrebu vraćanja

djelima te vrijedne baštine, potrebu *dijaloga*,
proučavanja mišljenja velikih figura i proble-
ma kao pomoć u mišljenju vlastita vremena
(vremena velike »šutnje« Boga, kako to ističe
u svojim ranijim radovima i u ovoj svojoj

knjizi), kao pomoć u odgovorima za kojima
sveudilj tragamo.

Ljerka Schiffler

